

РЕКОНСТРУКЦІЯ АВТОСТЕРЕОТИПІВ АНГЛІЙЦІВ ТА УКРАЇНЦІВ ПРО ЇХ НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР

Шутова М. О.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті реконструйовано мотиваційну основу та джерела походження етнокультурних автостереотипів англійців та українців про їх національний характер шляхом розкриття внутрішньої і зовнішньої форми та образного значення формомоделей фразем як стереотипних утворень.

Ключові слова: автостереотипи, формомоделі-фраземи, дієслівна формомодель, субстантивна формомодель, образний компонент.

В статье реконструируется мотивационная основа и источники происхождения этнокультурных автостереотипов англичан и украинцев о их национальном характере путем раскрытия внутренней и внешней формы и образного значения формомоделей фразем как стереотипных образований.

Ключевые слова: автостереотипы, формомодели-фраземы, вербальная формомодель, субстантивная формомодель, образный компонент.

The motivational basis and sources of origin of British and Ukrainian ethno-cultural autostereotypes about their national character is reconstructed in the article. The inner and outer forms and expressive value of form models as stereotyped phraseologisms are disclosed.

Key words: autostereotypes, idiomatic form-models, verbal form-model, substantival form-model, descriptive component.

Сучасна лінгвокомпаративістика зорієнтована на комплексне вивчення процедури внутрішньої і зовнішньої реконструкції найдавніших артефактів культури, до яких належать зокрема і етнокультурні стереотипи як ментальні утворення, що є одним із засобів ретрансляції етнічної культури. Етнічна культура має конкретних носіїв та виражає те загальне, що існує у представників етносу в характеристиках групи, сталих формах поведінки, в реакціях, які закріпилися в різних мовах у вигляді фразеологічних формомоделей [1].

Етнокультурні стереотипи складаються з ядра, тобто системи уявлень про сталі риси етносу, наприклад, історичне минуле, зовнішність і т. ін., та суджень, що змінюються, моральних якостей, комунікативних особливостей членів спільноти [8, с. 186]. Етнокультурні стереотипи – явище відносно стабільне, хоча і передбачає певну гнучкість та зміни. Кожен індивід формує власну систему етнокультурних стереотипів у процесі своєї соціалізації завдяки етноцентризму своєї родини, методам і змісту виховання, етнокультурної соціалізації загалом. На сьогодні ця система безпосередньо з позицій лінгвістики тільки формується, бо ця проблематика активно почала розроблятися з новим антропоцентричним вектором її розвитку.

Мета статті – реконструювати джерела походження етнокультурних автостереотипів англійців та українців про їх національний характер шляхом розкриття внутрішньої і зовнішньої форми та образного значення субстантивних і дієслівних фразем.

Мова, яка обслуговує ту чи іншу культуру, відтворює насамперед образ користувача цієї культури і мови – образ етнічної мовної особистості [3, с. 47]. “Англійська ввічливість”, “українська гостинність” – ось ті гетеростереотипні уявлення, які сформувалися у свідомості представників інших культур про англійців і українців. Для перевірки цієї гіпотези спробуємо реконструювати мотиваційну основу таких стереотипних уявлень інших етносів, джерелом яких, вочевидь, є етикетна поведінка англійців і українців, яка закріплена в певних формомоделях фразем.

Крім гетеростереотипів, варто насамперед проаналізувати автостереотипи, тобто про уявлення самих англійців і українців про себе як про представників етносу, яким властивий власний характер у його широкому розумінні тощо. Найвищий ступінь вияву різних якостей характеру англійців і українців, причому далеко не завжди еквівалентних, знаходимо в субстантивних формоделах фразем-словосполучень, побудованих за формулою **Adj+Sub**, і дієслівних, утворених за формулою **V + Sub**.

Проаналізуємо спершу субстантивні формоделі фразем-словосполучень в обох мовах. Реконструємо джерела їх походження шляхом розкриття внутрішньої форми, в якій власне і закодоване їх образне значення, в англійській і українській мовах.

В обох етнокультурах якості характеру людини, зокрема ДОБРОТА відображаються у стереотипних формоделах передусім через субстантиви англ. *soul* / укр. *душа* та їх мотиватори англ. *heart* / укр. *серце*, які в обох мовах збігаються, натомість ад'єктиви, що їх супроводжують, маркують національну специфіку цих якостей.

Як зазначає А. Вежицька, концепт ДУША, крім суто релігійного значення, містить у своєму семантичному спектрі широку ідею внутрішнього життя людини, передусім її емоційно-психічний бік [13, р. 95]. Душа – це один із двох складників людини, яка протиставлена тілу за ознакою належності до духовного, трансцендентного, невидимого світу. На думку О. Д. Шмельова, душа загалом як універсальна субстанція є “вмістищем” внутрішнього стану людини [10, с. 121]. При цьому цікавими виявляються внутрішньо іманентні перехресні семантичні зв'язки душі і серця, глибинна реконструкція яких дозволяє виявити різноманітні маніфестації цих метафоричних субстантивів у складі розглядуваної групи стереотипних формоделей (табл. 1).

Таблиця 1

Етнокультурні стереотипні формоделі субстантивних фразем з компонентами SOUL, HEART / ДУША, СЕРЦЕ

№	Англійська мова	Українська мова (переклад)	Повні еквіваленти	Часткові відповідники
1	Kind heart	Добре серце	Добре серце	Широке / золоте серце М'який серцем
2	Big heart	Велике серце	–	Широке / золоте серце Щире серце
3	Good soul	Хороша душа	–	Щира душа Відкрита душа Широка душа Ангельська душа

Передусім глибинний (лінгвосеміотичний і культурологічний) аспект реконструкції англ. *soul* / укр. *душа* та їх мотиваторів англ. *heart* / укр. *серце* дає змогу експлікувати ідеографічний “мовний образ душі” як складника автостереотипу **англійської і української доброти**: англ. *a good soul* / укр. *добра душа*, англ. *honest/kind/simple soul* / укр. *м'який серцем*, англ. *big heart* / укр. *добре серце*.

Формування цих стереотипних образів англійців і українців відбувалося поступово, їхнім підґрунтям є міфолого-релігійні витоки понять *душа*, *дух* тощо. За спостереженнями Л. Гнаповської, “уса ідеологія кельтських друїдів пов'язана з вірою в безсмертя душі та її нескінченні переселення. Згідно з даними етнографів та істориків, кельти також вірили в можливість людини повсякчасно відроджуватися в інших тілах під одним і тим самим або під іншим іменем, не зберігаючи спогадів про це. Крім віри в наявність “двійника”

людини, її “дублікату”, який після смерті вів незалежне існування, кельти також вважали, що існує ще одна субстанція, що продовжує життя людини після її фізичної смерті, – дихання, подув, повівання. Тому синонімом до слова *soul* – “душа” є слово *spirit* – “дух” [2].

Відтак, ці спостереження і наведені приклади дають підстави вважати необґрунтованими думки про те, що в англійців начебто “немає поняття душі, а існує концепт Understatement, який перекладається як “стриманість”, “недомовлене висловлення” [12]. Інша річ, що західна душа більш упорядкована, раціоналізована, організована розумом цивілізації, ніж українська, в якій завжди є ірраціональний елемент. Українці більш схильні до спілкування, ніж люди західного світу. Напевно, тому повного англійського відповідника української фраземи *широка душа / серце* у словниках немає. Спільним для обох мов, на нашу думку, є уживання слова *душа* у значенні “людина”, що виявляється у фразеологізмах (див. табл. 1).

Одним з основних значень слова *душа* в українській мові також є релігійне [16, т. 1, с. 750]; словники подають його як відтінок значення “внутрішній психічний стан людини, з її настроєм, переживаннями й почуттями” [16, т. 1, с. 750]. М. Скаб підкреслює, що “лексема *душа* активно вживається не тільки у спеціальній релігійній літературі, але й у фольклорі, особливо в демонологічних міфах, легендах й переказах, у художній літературі при змалюванні раю чи пекла, при змалюванні обставин, що стосуються смерті людини” [7, с. 273].

Говорячи про те, що для типового англійця характерними є розсудливість, поміркованість, дослідники так намагаються пояснити те, чому англ. *body* протиставляється не душі, а розуму *mind* [9], який відображає властиве для західної культури акцентування розумного (раціонального) начала в людині – стриманість та практичність, на відміну від українця, для якого вагоме місце в національній системі цінностей займає духовність, душа як місце локалізації психічного світу людини, почуття якої також сконцентровані в її душі.

Більш глибокий порівняльний (реконструкція) аналіз інших фразем цієї формомоделі свідчить про значні відмінності у стереотипному сприйнятті свого національного характеру англійцями і українцями, тобто підтверджує стриманість англійців і щирість та емоційність українців. Навіть серед значень слова *good* в англо-українському словнику немає значень “щирий, відвертий, відкритий”, а подаються такі, як “гарний, добрий, приємний, хороший, привабливий, добродушний, красивий, урівноважений” [18], акцентуючи увагу на доброті, а не на відкритості людини. Тимчасом в українській мові стереотип “щирості українця” розкривається через компонент *відкритості* душі. Фразема *відкрита душа* підтверджує цю думку: відкрита (розкрита) душа у кого, чия. 1. для кого. Хто-небудь прихильно, щиро ставиться до кого-небудь. 2. для чого. Хто-небудь чулий, чуйний до чогось. Ад’єктив *відкритий* має значення “незачинений; доступний для всіх бажаючих; прямий, відвертий, щирий; не прихований, не таємний” [16, т. 1, с. 597]. Про це також зазначають ті дослідники, які намагалися представити мовно-культурний портрет цих етноспільнот (А. Вежицька, О. Галинська, Л. Гнаповська, І. Голубовська О. Нуждіна та ін.).

Субстантивні формомоделі, які описують характер людини, доводять, що англійці є добрими серцем, тим часом як українці є, крім цього, ще щирими та відкритими.

Це підтверджує і така формомодель автостереотипу відкритості і щирості характеру українця, яку утворюють дієслівні формомоделі фразем-словосполучень **V + Sub** в українській мові, адже в англійській мові було зафіксовано лише один приклад, який є частковим відповідником за зовнішньою формою, оскільки має модель речення і не містить компонентів *серце, душа*, хоча імпліцитно вони уявляються. Ця група фразем, на нашу думку, має таку особливість, що більшість з них називає дії та процеси, джерелом яких виступає щира українська людина, уявлення про яку самі українці відобразили в таких формомоделях, які стали стереотипними (табл. 2).

Таблиця 2

Етнокультурні стереотипні формомоделі дієслівних фразем

№	Англійська мова	Українська мова (переклад)	Повні еквіваленти	Часткові відповідники
1	To have stuff in one	Мати щось у собі	–	Мати душу / серце Мати Бога в серці Мати Христа в душі Мати серце з воску

Отже, за моделлю **V + Sub** в українській мові побудована фразема *Мати душу / серце* та її фразеологічні варіанти, але вони побудовані за моделлю фразем-речень (*Мати Бога / Христа в душі, Мати серце з воску*), які розкривають уявлення українців про доброту загалом та відвертість і щирість душі зокрема. Як уже було зазначено, в англійській мові як частковий еквівалент образного значення українських стереотипних формомоделей є фразема-речення *To have stuff in one*, яка стереотипізує уявлення англійців про доброту, проте в більш абстрактному значенні, ніж в українській мові.

Виходячи зі зроблених припущень, варто сказати і про те, що саме доброта душевна формує стійкість духу. Спробуємо це довести через реконструкцію лексем англ. *soul, spirit* / укр. *душа, дух*.

Етимологія слова *soul* “душа” в англійській мові не досліджена до кінця. Словник Merriam Webster Dictionary дає таке походження лексеми *soul*: ME *soule*, походить з OE *sewol*; те саме, що і днв. OHG *szula*. Перше відоме використання датується XII ст. Синоніми: *psyche, spirit* [19].

Слово *spirit*, яке у згаданому словнику подається як синонім лексеми *soul*, походить від латинського *spiritus* і означало спочатку “дихання” (лат. *spirare* “дмухати, дихати”). “Духовний” і “дихання” в англійській мові мають однаковий корінь – *spiritual* і *respiratory*. У свою чергу *spirit* сягає англо-французької лексеми *espirit, spirit*. Перше відоме використання датується XIII ст. [19].

Голландській учений-біолог Френк Зіндлер зауважує, що, коли порівняти переклади Біблії грецькою мовою та івритом, то знайдемо чимало понять позначення “душі”, що буквально перекладаються як “дихання” та “вітер” [11]. Для давніх авторів Біблії, продовжує він, рішення було простим: живі люди дихали, а мертві – ні. Спочатку тільки тварини (від лат. *anime*, що означає “дихання” або “вітер” спочатку) вважалися живими. У Книзі Буття про створення світу анімаційна сила дихання чітко простежується. Господь після того, як створив Адама з пороку, повинен був вдихнути в нього життя, щоб він став живою душею. Дихання – це життя. Коли людина помирає (англ. *breathe out* – “видихається”), її дух *spirit* (англ. *breathe*) покидає тіло. Коли людина чхає, то її дух силоміць виганяється з тіла, і в англійській ритуальній традиції при цьому треба казати: “Bless you! – Так благословить вас Бог” або дуже швидко перехреститися, доки злі духи не увійшли до тіла.

Люди також могли бути *enspired* “натхненними”, тобто Бог міг надихнути їхні тіла. Навіть створення християнської церкви асоціюється з оволодінням Святого Духа (“Святий Подих” у грецькому тексті).

Одним із синонімів слова *spirit* “дух” словник Merriam Webster Dictionary подає лексему *courage*, яка має значення “мужність”, що підтверджує мотиваційний зв’язок доброти душевної зі стійкістю духу.

В українському культурному ареалі *душа* виступає символом внутрішнього психічного світу людини, місцем локалізації її емоцій і “високих” бажань, пов’язаних із задоволенням духовних потреб.

Етимологія лексеми *душа* пов'язана з національною стравою українців – внутрішнім начинням вареників. Підтвердження цьому знаходимо в Етимологічному словнику української мови:

Душа, [душі] (мн.) “начинка у варениках”, *душіця* (знев.) “душа”, [душівка] “наділ землі на душу”, *душка* “приємна людина; [кохана людина Ж; сукня без рукавів з вирізом ззаду]”, *дуся* “душка”, *душівний* [душний] “душевний” Ж, *бездушний*, *бездушия*, *задушівний*, *обездушувати*, *одушевляти*, *подушине* (іст.), *подушник* (іст.), *подушний* (іст.), [пдуши] “у достатку, досить”, – р. бр. болг. *душá*, др. душа, п. *duša*, ч. *duše*, слц. нл. вл. *duša*, полаб. *dausa*, м. схв. *душа*, слн. *duša*, стсл. **доуша**; пал. *duša* (< *dux-ja < *dhousjā) споріднене з лит. *dvasiā* “дух, дихання”; – розвиток значення аналогічний в лат. *anima* “вітер, подих” – “душа”; у гр. ψύχω “видихаю, дму” – ψύχη “душа”. – Шанский ЭСРЯ I 5, 218; Фасмер I 556; Siawski I 181; Machek ESJC 135-136; БЕР I 451-452; Bezlai ESSJ I 122; ЭССЯ 5, 164; Верн. I 239; Топоров 393-394; Persson Beitr. 555, 615; Trautmann 65 [14, т. 2, с. 150].

Так, українці про себе говорять у стані радості, задоволення: *душа радіє, тішиться, болить, поривається, тривожиться, не приймає*. Душа відає не лише емоціями, а й думками, бажаннями, схильностями і преференціями людини: *душа не лежить до кого / чого* – “немає прихильності, симпатії до кого-небудь, не подобається хтось, щось”; *скільки душа забажає* – “багато, без будь-яких обмежень”; *як душа забажає* – “як хто-небудь вважає за потрібне, за власним вибором”.

Відомо, що теологія чітко розрізняє в людині тіло, душу та дух. Біблія розповідає про те, що коли дихання Бога ввійшло в людину, воно зробилося в ній духом, а коли дух почав взаємодіяти з тілом, з'явилася душа [Книга буття, розд. 2, в. 7]. Саме дух є тією частиною людини, за допомогою якої вона спілкується з Богом.

Етимологічний словник української мови підтверджує це.

Дух – р. бр. болг. м. *дух*, п. ч. слц. вл. нл. *duch*, схв. *дух* “дихання”; слн. *dûh*, стсл. **доухъ**; -псл. *duxъ* (< *dous-), пов'язане з чергуванням голосних з *dъхъ, *dъхноті (< *dûs-), *duxati* (< *dûs-) споріднене з лит. *daĩsos* “повітря; (ліг.) невідома тепла країна, рай”, з іншим вокалізмом також лит. *dvasià*, *dvāsi* “дух, душа”, *dvēsti* “дихнути”, можливо, і гр. θεός “бог”. – Шанский ЭСРЯ I 5, 215; Фасмер I 556; Преобр. I 204; Siawski I 175–176; Machek ESJC 133; БЕР I 450; Bezlai ESSJ I 119; ЭССЯ 5, 153-154; Верн. I 234-236; Trautmann 65 [14, т. 2, с. 149].

Для українського народу, на першому місці якого стоїть духовність, “душа” – це головне, стрижневе поняття, яке домінує над раціональним, розумовим. В українській лінгвокультурі *душа* виступає “alter ego” людини, головним регулятором її психічного, насамперед емоційного життя, що підтверджується висновками українських мислителів (Г. Сковороди, Д. Чижевського та ін.) про емоційність (навіть сентиментальність), чутливість та ліризм, властиві психічному складу українця [4, с. 410]. Англійське суспільство, навпаки, в основу свого існування ставить здоровий глузд, практичність, який загалом вважають основою західної ментальності [5] (пор.: англ. *strength of mind* “сила розуму” / укр. *сила духу*). Очевидно, тому українські слова *душа* – *дух* – *духовний* є однокореневими, в англійській мові, як було вище досліджено, це різні слова: *soul* – *spirit* – *spiritual*.

Хоча в суто міфолого-релігійному значенні англійська лексема *soul* збігається зі змістом української лексеми *душа*, зокрема в стереотипних уявленнях англійців і українців про душу як центр людських почуттів та думок, характерних якостей людини, та все ж англ. *soul* не має внутрішньої динаміки, не містить інформацію про моральні цінності. Англійський філософ Джон Локк уперше формулює початковий принцип емпіризму, за яким свідомість, психіка, душа – це “чиста дошка” (лат. *tabula rasa*), на яку досвід через чуттєве сприйняття наносить знаки [6]. За висновками М. В. Скаб [7, с. 119–120], душа – це істота / людина, душа –

це внутрішній стан людини, душа – життя, душа – частина людини. У фразеологізмах душа антропоморфізована, тобто може здійснювати ті самі дії, що і людина [там само, с. 380] (пор. *душа радіє, душа співає, крик душі*) [17, с. 227; 228; 313].

А щодо лексем англ. *spirit* / укр. *дух*, то попри змістовий збіг їх архетипного значення (“дихання”), на граматичному рівні простежується різниця: *spirit* на відміну від українського *дух* є іменником, що має множину, і в цьому аспекті наближається до семантики *soul*, пов’язаної з почуттями та настроєм людини. Крім того, за походженням англ. лексема *spirit* походить з латинської мови, з якої вона була запозичена в період християнства, а лексема *дух* – є суто слов’янською лексемою, яка за семантикою пов’язана з душею та диханням, хоча і має зв’язки з литовським *dausos* “повітря”. Це є поясненням того, що в англійській мові лексеми *soul, spirit* не однокореневі, бо вони етимологічно не пов’язані, не мають семантичного синкретизму коренів, на відміну від української мови, де *душа* і *дух* є взаємозумовленими у своєму семантичному розвитку.

В англійській мові так само, як і в українській вказані формоделі мають однакову граматичну структуру – субстантивні словосполучення. Що ж до суб’єктивно-оцінної конотації і емоційно-експресивного забарвлення, то можемо сказати, що вони також збігаються. В той же час компонент SPIRIT в англійській мові трансформується в зовнішній стан людини (“in good spirits – в гарному настрої”). У англіців компонент *spirit* є емоційною складовою характеру. В українській мові відповідник *натхненник* – a guiding light (spirit) корелює з уявленнями українців про Божественне дихання, натхнення, що супроводжує людину протягом життя.

Таблиця 3

Субстантивні формули Adj+Sub, які містять компоненти SPIRIT / ДУХ

№	Англійська мова	Українська мова (переклад)	Повні еквіваленти	Часткові еквіваленти
1	Kindred spirit	Споріднений дух		Рідна душа По духу Одного духу
2	In good spirits / High spirits	В доброму дусі		В гарному настрої В гуморі
3	Low spirits	Низький дух		В поганому настрої
4	The moving spirit	Рухомий дух		Рушійна сила
5	A guiding light / spirit	Керівне світло, дух		Натхненник

Проаналізуємо дієслівні формоделі, де лексеми англ. *spirit* / укр. *дух* уживаються у складі дієслівних фразем, позначаючи дії людини, пов’язані з емоційним станом як виявом національного характеру носіїв обох мов.

Таблиця 4

Дієслівні формоделі V+Sub, які містять компонент SPIRIT / ДУХ

№	Англійська мова	Українська мова (переклад)	Повні еквіваленти	Часткові еквіваленти
1	Keep one’s spirits	Тримати дух		Піднімати настрої, не падати духом
2	Put spirit into smb	Покласти дух у когось		Підбадьорювати, надихати
3	Be out of spirits	Бути не в дусі		Бути не в дусі, не в настрої

В обох досліджуваних мовах більшість цих дієслівних формоделей мають однакову структуру V+Sub, збігаються за емоційним і оцінним забарвленням, мають у своєму складі

компоненти-концепти *spirit* і *дух*. Структурно-граматична будова зіставлюваних одиниць різна: українська належить до словосполучень субстантивного типу, англійська має структуру речення. Крім того, фразеологічний зворот *put spirit into smb*, який є односкладним інфінітивним реченням, відповідає українському дієслову *підбадьорювати, надихати*. Відрізняються вони і складом компонентів: англійський концепт *spirit* є синонімом українському *настрій*.

Водночас інші фразеологічні звороти на позначення *духу* як хоробрості, мужності українців, в англійській мові мають зовсім інші образні компоненти. Наприклад, дієслівні формоделі *додавати духу* (сміливості); *набратися духу* (сміливості), *відчувати піднесення [духу]*, *мати велику силу духу* [15]

Таблиця 5

**Дієслівні формоделі V+Sub,
які позначають хоробрість, відвагу, стійкість духу**

№	Англійська мова	Українська мова (переклад)	Повні еквіваленти	Часткові еквіваленти
1	Had not the nerve	Не мати нерва		Не стало духу
2	Lose/ take heart	Втрачати / взяти серце		Падати / збиратися духом
3	Pluck up one's courage	Збирати мужність		Зібратися з духом

Ці одиниці в англійській мові мають структуру безособового інфінітивного речення, образними компонентами яких є абстрактні іменники *nerve, heart, courage* на позначення стійкості духу. Граматична структура українських формоделей збігається з англійськими, але в українській мові саме ДУХ є синонімом відваги та сміливості.

Єдина субстантивна формоделі з компонентом *дух* в українській мові “*сила духу*” в англійській мові – *strength of mind* – має таку саму граматичну структуру, але з зовсім іншим образним компонентом *mind* на позначення сили духу.

Отже, англійці пов’язують *spirit* з почуттями та настроєм, емоційним станом людини. Для вираження стереотипних формул поведінки хоробрості, відваги, стійкості духу, якими є наведені вище приклади, застосовується низка абстрактних іменників, які, тим не менш, означають реальні концепти поведінки – *mind* (розум), *courage* (хоробрість), *nerve* (нерви, витримка). Тим часом, *дух* в українців пов’язаний з душею, диханням, Божественним натхненням, хоробрістю і відвагою – самим життям людини.

Реконструкція ключового компонента дієслівних і субстантивних формоделей дає змогу зробити такі попередні висновки. Проаналізовані фраземи-автостереотипи в англійській та українській мовах мають подібну синтаксичну структуру і є відносно однотипними в обох досліджуваних мовах. Ми виділяємо 1) субстантивні, 2) дієслівні фраземи-словосполучення та 3) безособові інфінітивні речення, що збігаються в емоційному та оцінному забарвленні. Істотна відмінність англійських формоделей від українських полягає в лексемах – образних компонентах фразем. Результати дослідження засвідчили, що спільним для обох зіставлюваних мов є міфолого-релігійні витоки понять “душа”, “дух”. В той же час зафіксовані значні відмінності у стереотипному сприйнятті свого національного характеру англійцями і українцями, що виявляється у стриманості англійців та щирості й емоційності українців. Крім того, національний характер носіїв обох мов виявляється через вираження різних образних компонентів на позначення відваги та мужності. В англійській мові *soul* – *душа* протиставляється *mind* (розум), *courage* (хоробрість), *nerve* (нерви), тобто фізичним властивостям людини. Водночас в українській картині світу *душа* і *дух* є взаємодоповнювальними складниками духовного та фізичного життя людини.

Отже, розглянуті стереотипи – уявлення є автостереотипами англійців й українців, відображають якості характеру людини. Вони закарбувалися у фразеології обох мов. Двокомпонентна модель стереотипів-фразем в обох мовах моделює образний зміст, який дає змогу мати уявлення про характер людини. Субстантивні формомоделі Adj+Sub розкриває реальний образ об'єкта, тоді як дієслівна модель фразем-словосполучень V+Sub – відтворює ідеальні характеристики. Таким чином, граматична модель впливає на стереотипну формулу.

Література

1. Бартми́нский Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике / Ежи Бартми́нский. – М. : Индрик, 2005. – 528 с.
2. Гнаповська Л. В. Текст імені в тексті культури: антропонімічні етюди / Л. В. Гнаповська // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – Вип. 22. – К. : КНЛУ, 2011. – С. 10–19.
3. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира: [монография] / Ирина Александровна Голубовская. – К. : ИПЦ “Киевский университет”, 2002. – 293 с.
4. Голубовська І. О. Етнічні особливості української національно-мовної картини світу / І. О. Голубовська // *Studia Linguistica*. – Вип. 4. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2010 – С. 400-413.
5. Гунина Л. А. Этноспецифические концепты как отображение национального характера / Л. А. Гунина // *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. – 2009. – № 97. – С. 169–175.
6. Кремень В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : [підручник] / В. Кремень, В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – 528 с.
7. Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : [монографія] / Марія Василівна Скаб. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.
8. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология : Учебник для вузов / Т. Стефаненко. – М. : Аспект-Пресс, 2008. – 368 с.
9. Шамарова С. И. О семантике древнего слова – теонима и его этимологии на примере концепта “душа, дух” / С. И. Шамарова // *Филологические науки в России и за рубежом: [материалы II междунар. науч. конф. г. Санкт-Петербург, 2013]*. – СПб. : Реноме, 2013. – С. 78–80.
10. Шмелев А. Д. Русский язык и внеязыковая действительность / Александр Дмитриевич Шмелев. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 496 с.
11. Frank R. Zindler. Spirit, Soul and Mind [Electronic source]. – Access to the source: http://www.positief-atheisme.nl/atheisten/frank_r_zindler/spirit_soul_and_mind.html
12. Mikes G. How to Be an Alien. A Handbook for Beginners and More Advanced Pupils [Electronic source] / George Mikes. – London; N.Y. : Wingate, 1946. – Access to the source : <http://f2.org/humour/howalien.html>
13. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction / A. Wierzbicka. – B. ; N. Y. : Mouton de Gruyter, 1991. – 502 p.

Довідники

14. ЕСУМ. Етимологічний словник української мови: в 7 томах / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні: [редкол. О. С. Мельничук та ін.] – К. : Наукова думка, 1983.
15. Російсько-український словник сталих виразів онлайн: [інтернет ресурс]. – Режим доступу: <http://stalivyrazy.org.ua>
16. СУМ. Словник української мови: в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
17. ФСУМ. Фразеологічний словник української мови / [ред. Паламарчук Л. С.] / [в 2-х томах]. – К. : Наукова думка, 1993. – Т. 1. – 528 с.
18. English-Ukrainian dictionary: [Electronic source] – Access to the source: <http://www.englishukrainiandictionary.com>
19. Merriam-Webster Dictionary and Thesaurus [Electronic source]. – Access to the source: <http://www.merriam-webster.com>